

Zpráva Ústavu pro studium totalitních režimů zpracovaná na žádost Kanceláře prezidenta republiky k tzv. kauze Fremr

I/ Odůvodnění vzniku zprávy

V červnu 2023 prezident republiky Petr Pavel předložil Senátu Parlamentu ČR návrh na jmenování JUDr. Roberta Fremra, nynějšího místopředsedy Vrchního soudu v Praze, soudcem Ústavního soudu ČR, s čímž počátkem srpna 2023 vyslovila většina senátorů a senátorek souhlas. Prostřednictvím některých senátorů, novinářů a historiků byla následně otevřena veřejná diskuse o soudcovském angažmá JUDr. Roberta Fremra v osmdesátých letech 20. století, v době komunismu, sovětské okupace a tzv. normalizace, kdy jako soudce Obvodního soudu pro Prahu 4, respektive Městského soudu v Praze soudil kauzy československých emigrantů a exulantů, stejně jako tzv. případ Olšanské hřbitovy.

Už 7. srpna 2023 oznámil prezident republiky, že si jmenování JUDr. Roberta Fremra rozmyslí a požádal Ústav pro studium totalitních režimů o zpracování stručné zprávy, která by na základě znalosti a interpretace archivních pramenů odpověděla především na dva okruhy otázek: 1/ Lze komparací či statisticky doložit, že byl JUDr. Robert Fremr, respektive senát, jehož byl součástí, v souzení tzv. nezákonného opuštění republiky aktivistický, tj. v porovnání s dalšími trestními soudci a senáty (v Praze) disproporčně aktivní? 2/ Byl proces v kauze Olšanské hřbitovy prostřednictvím SNB/StB manipulován? Pokud ano, mohl JUDr. Robert Fremr o tom nevědět?

Ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů (dále jen ÚSTR) doc. PhDr. Ladislav Kudrna, Ph.D. jmenoval k vypracování zprávy expertní tým ve složení doc. PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D., ředitel Odboru výzkumu a vzdělávání ÚSTR, jakožto jeho koordinátor, dále doc. PhDr. Petr Kreuz, Ph.D. (Archiv hlavního města Prahy), PhDr. Petr Blažek, Ph.D. (ÚSTR), Mgr. Petr Placák (ÚSTR), Mgr. Peter Rendek (ÚSTR/ABS) a Radek Schovánek (ÚSTR/ABS). S expertním týmem rovněž spolupracoval JUDr. Kamil Nedvědický, první náměstek ředitele ÚSTR. Mezitím se JUDr. Robert Fremr vzdal své kandidatury na post ústavního soudce. Po dohodě s Kanceláří prezidenta republiky však přesto vznikla tato stručná zpráva, která zároveň poslouží pro ÚSTR jako základ k dalšímu zkoumání fungování normalizační justice v časech pozdního komunismu do roku 1989.

II/ Robert Fremr – stručný životopis

Robert Fremr (*1957) vystudoval v letech 1976–1980 Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, působil jako soudce Obvodního soudu pro Prahu 4 a Městského soudu v Praze. Od října do listopadu 1989 byl členem KSČ. Během své kariéry před rokem 1989 odsoudil značné množství občanů za tzv. nezákonné opuštění republiky, v červnu a červenci 1988 předsedal trestnímu senátu Městského soudu v Praze v tzv. kauze Olšanské hřbitovy, která se těšila zájmu StB a byla již tehdy medializována. Od února 1989 byl soudcem Nejvyššího soudu České republiky, po sametové revoluci prošel soudcovskými prověrkami. Působil mimo jiné jako soudce Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, v roce 2011 byl zvolen soudcem Mezinárodního trestního soudu na období 2012–2021, v roce 2018 se stal jeho prvním místopředsedou. Od 1. dubna 2021 je místopředsedou Vrchního soudu v Praze.

III/ Nástin postavení trestních soudců v komunistickém režimu

Hned po únoru 1948 se po sovětském vzoru komunistický režim rozhodl ovládnout justici a využít ji jako nástroj aplikace třídního práva, jehož úkolem byla likvidace všech skutečných

i domnělých nepřátel komunistického režimu a udržení neomezené vlády KSČ. K ovládnutí justičního systému provedl režim čistku mezi soudci, dále obsadil řadu důležitých pozic v justici a prokuratuře prověřenými a loajálními nepravvníky z tzv. právnické školy pracujících. Zavedl volbu soudců pod přísnou kontrolou KSČ, jmenoval soudce z lidu správními orgány, dirigovanými komunistickou stranou a v neposlední řadě ustanovil přímé řízení justice aparátem KSČ. Pro nejdůležitější politické kauzy zřídil režim specializovanou instituci – Státní soud, typický „revoluční“ tribunál, určený k provádění procesů v období nejostřejšího teroru (1948–1953). Podobně jako v SSSR dochází i v ČSR k postupnému zdůraznění dominantní role prokurátora, jakožto strážce „socialistické zákonnosti“ a soudce se prakticky dostává do podřízeného, pouze výkonného postavení.

Základními předpisy zkoumaného období jsou léta nenovelizované normy – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), které normalizačnímu režimu zcela vyhovují. Trestní soudci v žádném případě nebyli nezávislí na politické moci. Ta si je vybírala na základě kritérií třídního původu, členství rodičů v KSČ apod. již v době, kdy se hlásili na vysokou školu. Zcela pod kontrolou bylo i univerzitní vzdělání a stejně tak si KSČ udržovala kontrolu nad tím, kdo se soudcem stane. I tzv. volby soudců měla stranická hierarchie pevně pod kontrolou. Ve sjednocujících stanoviscích nejvyšších soudů, jež jsou zakotveny přímo v ústavě – čl. 99 odst. 1 písm. c), je jasně deklarováno, že se soudy řídí usneseními předsednictva ÚV KSČ a závěry sjezdů KSČ. Vliv Státní bezpečnosti (StB) u tzv. politických kauz a přímé zásahy stranického aparátu jsou v této době běžnou záležitostí vyplývající z role převodních pák režimu.

Ustanovení § 109 trestního zákona – nedovolené opuštění republiky, odporovalo mezinárodním závazkům ČSSR – čl. 12 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, § 100 trestního zákona – pobuřování pak čl. 19 Mezinárodního paktu. Soudci jsou ale vedeni k aplikaci vnitrostátního práva, plně v rámci stranických direktiv. Je to další z mnoha důkazů, že o nezávislosti soudců se nedá hovořit a v případě (nejenom) trestní justice jde pouze o jednu ze součástí mechanismu totalitního státu, sloužící zájmům státu. Kromě reálné podřízenosti KSČ lze citovat i § 2 odst. 1 zákona č. 36/1964 Sb., o organizaci soudů a o volbách soudců, který na prvním místě stanoví úkol soudců chránit: „*socialistický stát, jeho společenské zřízení a vztahy ke světové socialistické soustavě*“.

Být trestním soudcem v 80. letech tudíž vyžadovalo splnění předpokladů neexistence rodinných kádrových problémů, případně jejich vyvážení jiným zásadním prorežimním chováním, aktivní prezentování loajality k režimu, respektování faktické podřízenosti orgánům KSČ a dodržování zásady „soudružské“ spolupráce s ostatními represivními institucemi, včetně StB na společném úkolu: „*chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky*“ (§ 1 v té době platného a účinného trestního zákona, věta první).

IV/ Kauzy tzv. nezákonného opuštění republiky

Na počátku devadesátých let 20. století československé soudy plošně rehabilitovaly na základě zákona č. 119/1990 Sb. přibližně 260 tisíc osob, které byly v období komunistického režimu odsouzeny za trestné činy politické povahy. Značná část byla v uvedeném období odsouzena za odchod do zahraničí, kde zůstala bez souhlasu československých úřadů. Nejvíce z nich bylo odsouzeno podle § 109 trestního zákona („opuštění republiky“), který byl přijat v roce 1961. Pokud československý občan bez povolení úřadů opustil území republiky, měl být podle tohoto paragrafu potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo nápravným opatřením (odst. 1). Stejně měl být potrestán ten, kdo bez povolení zůstal v zahraničí (odst. 2). Pokud někdo tyto činy organizoval nebo (opakovaně) převedl přes hranici skupinu osob či osoby, které bez povolení opouštěly území republiky, měl být potrestán odnětím svobody na tři až deset let (odst. 3). Zákonem č. 56/1965 Sb. byl paragraf o „opuštění republiky“ novelizován tak, že za první

a třetí odstavec byla doplněna slova nebo propadnutím majetku. Třetí odstavec pak byl zákonem č. 45/1973 Sb. změněn, aby soud mohl vynést přísnější trest v případě, že dotyčnému občanu bylo uloženo uchování státního tajemství nebo pokud spáchal uvedený trestný čin za branné pohotovosti státu.

Z iniciativy prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného byl v první polovině šedesátých let zpřísněn trestní postih za „opuštění republiky“. Podle společné instrukce ministrů spravedlnosti, vnitra, financí a generálního prokurátora z 1. září 1964 byli – oproti předchozímu období – soudně stíháni v nepřítomnosti i českoslovenští občané, kteří se zdržovali v zahraničí. Jak již bylo uvedeno, postižení měli být od poloviny šedesátých let také na majetku. Na počátku „normalizace“ zůstalo v zahraničí okolo 60 tisíc československých občanů – pro zajištění jejich trestního postihu byly v rámci StB zřízeny speciální vyšetřovací skupiny.

Do konce osmdesátých let bylo podle § 109 trestního zákona celkem odsouzeno 110 485 osob (nejvíce v letech 1970: 13 363, 1971: 20 163 a 1972: 12 263). Již v šedesátých letech tyto kauzy tvořily více než polovinu všech „protistátních“ případů (například v roce 1964 dosáhl jejich podíl dokonce 66,6 %). Jejich počet pak prudce narostl po roce 1968 v souvislosti s novou vlnou odchodů do zahraničí a představoval již naprostou většinou osob odsouzených podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. (celkem 94,5 %). Vedení Správy vyšetřování StB si opakovaně stěžovalo, že je těmito případy doslova zavaleno, ačkoliv k tomuto účelu byly zřízeny zvláštní vyšetřovací skupiny (navrhovalo proto, aby vyšetřování převzala VB).

Některým československým státním občanům bylo kvůli trestnému činu „opuštění republiky“ odebráno státní občanství a jiným nikoliv. Patrně vzhledem k množství případů nepostupovaly úřady důsledně, ačkoliv podle výše zmíněné směrnice mělo být státní občanství odňato každému, kdo se v zahraničí zdržoval bez povolení nebo vyvíjel jakýmkoliv způsobem činnost státu nepřátelskou nebo takovou, která porušovala zájem Československé socialistické republiky. Konkrétně mělo jít o osoby, které zejména vystupují s nepřátelskými projevy v zahraničním tisku, rozhlase či televizi nebo na shromážděních organizací a institucí v cizině nebo se účastní nepřátelských akcí anebo jinak veřejně znevažují socialistické zřízení v Československé socialistické republice, její spojenecké svazky, snižují vážnost československých představitelů a československých státních a společenských institucí.

V roce 1988 pak vedení KSČ rozhodlo o liberalizaci směrnic upravujících právní vztahy vůči „emigrantům“ a dalo pokyn k novelizaci příslušného paragrafu trestního zákona. „Emigrace“ měla být nadále hodnocena jako přešůpek s trestem pokuty maximálně 20 000 Kčs. Pouze za násilné překročení hranice nebo za hrozbu násilí byla sazba jeden až pět let plus ztráta majetku, organizátorům této činnosti, držitelům státního tajemství, vojákům a těm, kteří při této činnosti měli někoho zranit, hrozila ztráta svobody v rozmezí tří až osmi let. Tyto úpravy nakonec předběhly politické změny. Zmíněný § 109 byl zrušen novelou trestního zákona č. 159/1989 Sb., kterou poslanci FS ČSSR přijali 13. prosince.

V/ Rozsudky vynesené soudcem JUDr. Robertem Fremrem jako předsedou senátu Obvodního soudu pro Prahu 4 v letech 1983–1985, které byly podléhaly rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci

(Archiv hlavního města Prahy, depozitum rehabilitačních (Rt) spisů Obvodního soudu pro Prahu 4) – souhrnné údaje.

- 1/ Bylo rehabilitováno celkem **123 rozsudků** vynesených soudcem JUDr. Robertem Fremrem.
- 2/ V těchto případech bylo odsouzeno (a po roce 1989 rehabilitováno) celkem **171 osob**. (Na jeden případ připadá v průměru 1,39 osob.)
- 3/ V jednom dalším případě (2 rehabilitovaní) nebylo možné s naprostou jistotou určit, zda rozsudek vynesl soudce JUDr. Robert Fremr.

- 4/ Z uvedených 171 osob bylo 166 souzeno v nepřítomnosti, 5 osob se zúčastnilo procesu.
- 5/ Všechny 5 obžalovaných, kteří se zúčastnili procesu, byli v 1. instanci (tj. Obvodním soudem pro Prahu 4) odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. U třech z nich byl v odvolacím řízení změněn rozsudek na podmíněný.
- 6/ Celkem 170 osob bylo souzeno pro opuštění republiky (§ 109 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v tehdejší znění, zpravidla odst. 2). Všechny tyto případy vyšetřovala bývalá Státní bezpečnost.
- 7/ Jedna osoba byla souzena pro jiné trestné činy podléhající rehabilitaci. Tento případ vyšetřovala Veřejná bezpečnost. (██████████ projevil ochotu podat o průběhu tohoto procesu ústní svědectví.)
- 8/ Uvedené rozsudky byly vyneseny v období od dubna 1983 do listopadu 1985 a rehabilitovány v letech 1990–1991. (Výjimku tvoří pouze druhý rozsudek ██████████, který vynesl soudce Fremr dne 27. 2. 1986.)

Počet případů podléhajících rehabilitaci podle zákona č. 119/1990 Sb. u jednotlivých pražských obvodních soudů¹

Obvodní soud pro Prahu 1

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	4 T	5 T	6 T	Celkem
1983	25 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	10	1	17	11	15 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	79 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)
1984	19 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	8	2 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)	15	13 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	10	67 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)
1985	15	13	3 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)	16	10	12 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	69 (z toho 3 jiný tr. čin než OR)
Celkem	59 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)	31	6 (z toho 4 jiný tr. čin než OR)	48	34 (z toho 1 jiný tr. čin než OR)	37 (z toho 2 jiný tr. čin než OR)	215 (z toho 7 jiný tr. čin než OR)

Poznámky a předběžné závěry:

1. OR = opuštění republiky.

¹ V případě Obvodního soudu pro Prahu 1 vycházejí údaje z rejstříků agendy T tohoto soudu, které jsou uloženy v Archivu hlavního města Prahy ve fondu Obvodní soud pro Prahu 1, a to: 1 T, 2 T, 3T/1983; 2) 4 T, 5 T, 6T/1983; 3) 1 T, 2 T, 3T/1984; 4) 4 T, 5 T, 6 T/1984; 5) 1 T, 2 T, 3T/1985; 6) 4 T, 5 T, 6 T/1985; u ostatních pražských obvodních soudů nebyly dosud rejstříky agendy T převzaty k trvalému archivnímu uložení. Z toho důvodu bylo nutné vycházet z interní pomůcky (seznamu) ke spisům Rt obvodních soudů pro Prahu 2-10.

2. Jiný trestný čin než OR bylo souzeno jen v 7 případech, zbývající případy se týkaly OR (96,7 % případů).

3. Z uvedeného výčtu je zřejmé, že se na případy podléhající rehabilitaci soustředovali zejména soudcové senátů 1 T a 4 T. Soudce senátu 3 T je soudil v nápadně malém rozsahu.

Obvodní soud pro Prahu 2

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	4 T	Celkem
1983	0	77	3	0	80
1984	0	34	20	22	76
1985	0	13	28	26	67
Celkem	0	114	51	48	223

Poznámky a předběžné závěry:

1. Nezahrnuta dvě rehabilitovaná rozhodnutí bagatelní trestní agendy (spisy 1 Nt).
2. Nebylo možné prověřit, zda senát 4 T působil již v roce 1983.
3. Senát 1 T v letech 1983-1985 vůbec nesoudil případy podléhající rehabilitaci.
4. Většinu případů podléhající rehabilitaci soudil v letech 1983-1985 senát 2 T.

Obvodní soud pro Prahu 3

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	Celkem
1983	28	49	2	79
1984	31	31	10	72
1985	28	30	7	65
Celkem	87	110	19	216

Poznámky a předběžné závěry:

1. Nápadně nízký počet případů podléhající rehabilitaci v senátu 3 T.

Obvodní soud pro Prahu 4

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	4 T	5 T	6 T	Celkem
1983	0	31	43	25	62	---	161
1984	1	0	42	78	60	---	181
1985	0	0	42 (38 + 4)	40	30	45	157
Celkem	1	31	127	143	152	45	399

Poznámky a předběžné závěry:

1. Případy souzené senátem 3 T soudil do listopadu 1985 soudce JUDr. R. Fremr (38 případů), koncem roku 1985 jeho nástupkyně v předsednictví senátu 3 T (4 případy).
2. Senát 6 T působil s největší pravděpodobností až od roku 1985.
3. Senát 1 T v letech 1983-1985 téměř vůbec nesoudil případy podléhající rehabilitaci.
4. Ve vyšším počtu soudily případy podléhající rehabilitaci senáty 3 T, 4 T, 5 T a od roku 1985 také senát 6 T.
5. Podíl rozhodnutí soudce JUDr. R. Fremra na celkovém počtu rehabilitovaných rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 z let 1983-1985 činí 30,8 % (123 z 399).

Obvodní soud pro Prahu 5

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	Celkem
----------------------	-----	-----	-----	--------

1983	119	0	1	120
1984	42	9	8	59
1985	41	0	1	42
Celkem	202	9	10	221

Poznámky a předběžné závěry:

1. Více než 90 % případů z let 1983-1985 podléhajících rehabilitaci soudil senát 1 T.
2. Senáty 2 T a 3 T soudily v letech 1983-1985 případy podléhající rehabilitaci v nápadně malém rozsahu; senát 2 T je dokonce v letech 1983 a 1985 nesoudil vůbec.

Obvodní soud pro Prahu 6

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	Celkem
1983	35	58	45	138
1984	25	16	25	66
1985	29	13	28	70
Celkem	89	87	98	274

Poznámky a předběžné závěry:

1. Všechny senáty soudily v letech 1983-1985 případy podléhající rehabilitaci v přibližně shodném počtu.
2. Relativně vyšší počet případů podléhajících rehabilitaci u OS pro Prahu 6 v letech 1983-1985 v relaci k počtu obyvatel může být podmíněn okolností, že se na Praze 6 nacházelo mezinárodní letiště Praha-Ruzyně a fakticky jí tedy procházela státní hranice. Z toho by zároveň vyplýval možný vyšší podíl osob souzených v přítomnosti. Tuto hypotézu je však nutno podrobně verifikovat.

Obvodní soud pro Prahu 7

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	Celkem
1983	38	20	5	63
1984	34	3	3	40
1985	48	12	0	60
Celkem	120	35	8	163

Poznámky a předběžné závěry:

1. Výraznou většinu, cca 73,6 % případů podléhajících rehabilitaci soudil senát 1 T.
2. Senát 3 T soudil nápadně nízký počet případů podléhajících rehabilitaci

Obvodní soud pro Prahu 8

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	Celkem
1983	39	26	1	66
1984	8	20	27	55
1985	5	28	22	55
Celkem	52	74	50	176

Poznámky a předběžné závěry:

1. Všechny senáty soudily v letech 1983-1985 případy podléhající rehabilitaci v proměnlivém, nicméně přibližně shodném počtu.

Obvodní soud pro Prahu 9

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	12 T	Celkem
1983	28	34	0	22	84
1984	18	15	12	0	45
1985	22	21	11	0	44
Celkem	68	60	23	22	173

Poznámky a předběžné závěry:

1. Senát 12 T v letech 1984-1985 pravděpodobně už nezasedal.

Obvodní soud pro Prahu 10

Rok/oddělení (senát)	1 T	2 T	3 T	4 T	Celkem
1983	15	18	33	33	99
1984	4	42	22	24	92
1985	9	43	9	43	104
Celkem	28	103	64	100	295

Obecné poznámky a předběžné závěry:

1. Případy podléhající rehabilitaci (trestné činy politické povahy) **nesoudili všichni soudci, kteří soudili v letech 1983–1985**. Soudili je pouze ti soudci, kteří soudili trestní případy (trestní soudci). Takovéto případy z podstaty věci se nevyskytují v rozhodovací činnosti soudců, kteří soudili občanskoprávní spory či rozhodovali v jiných civilních sporných a nesporných agendách. (Toto konstatování lze pravděpodobně vztáhnout na celé období let 1948-1989.)

2. Jednotliví trestní soudci soudili v letech 1983–1985 případy podléhající rehabilitaci **v nestejném rozsahu**. Překvapivě lze v uvedeném období zaznamenat u pražských obvodních soudů i trestní soudce, kteří takovéto případy nesoudili vůbec či téměř vůbec, popř. v nápadně malém počtu. Podíl rehabilitovaných případů opuštění republiky (§ 109) na celkovém počtu rehabilitovaných případů vysvítá z tabulky pro OS pro Prahu 1 (96,7 %). Poněkud vyšší počet případů opuštění republiky nesouzených in absentia lze předběžně předpokládat pouze u OS pro Prahu 6 (viz příslušná poznámka).

3. V případě jednotlivých senátů nebylo možné prověřovat, zda mu po celé zkoumané období 1983-1985 předsedal jeden soudce. Ve většině případů tomu tak však bylo.

4. Není zcela objektivní uvádět absolutní čísla rehabilitovaných rozhodnutí. V případě opuštění republiky, pokud bylo souzeno v nepřítomnosti, rozhodoval soud podle posledního místa bydliště souzené osoby. Počet obyvatel jednotlivých pražských obvodů, např. Prahy 1 a Prahy 7 na straně jedné, a Prahy 4 nebo Prahy 10 na straně druhé byl v 80. letech značně rozdílný. Otázkou pro budoucí detailní výzkum je, do jaké míry byla početnost rehabilitovaných případů, zejm. § 109 podmíněna tehdejší rozdílnou věkovou a sociální strukturou jednotlivých pražských obvodů.

5. Vyhodnoceno celkem **39 senátů** pražských obvodních soudů z let 1983-1985. Senát soudce Roberta Fremra (OS Praha 4, oddělení 3 T) figuruje v absolutním počtu rehabilitovaných případů na čtvrtém místě. Mírně v neprospěch soudce Fremra hovoří skutečnost, že nesoudil celé sledované období 1983-1985, nýbrž až o dubna 1983. Zjištěný počet naopak poněkud relativizuje fakt, že obvod Praha 4 byl v uvedené nejlidnatějším pražským obvodem a celkový počet osob souzených za OR se od toho odvíjel. OS pro Prahu 4 měl ve sledované době 5 nebo 6 senátů, Fremrův senát se v letech podílel na souzení později rehabilitovaných případů cca 32 %, tj. **proporčně nadprůměrně**. Ve srovnání s ostatními soudy však nelze u Fremra konstatovat **excesivní aktivismus**, který vidíme u soudce oddělení 1 T OS

pro Prahu 5 do značné míry i u senátu 1 T OS pro Prahu 7. V letech 1983–1984 se vyskytoval u pražských obvodních soudů pouze **jediný senát**, který později rehabilitované případy (tj. zejména § 109) nesoudil v letech 1983–1985 **vůbec**, a to **senát 1 T OS pro Prahu 2. Téměř vůbec nebo v nápadně nízkém počtu** soudily později rehabilitované případy dále senát 3 T OS pro Prahu 1, senát 3 T OS pro Prahu 3, senát 1 T OS pro Prahu 4, senáty 2 T a 3 T OS pro Prahu 5 a senát 3 T OS pro Prahu 7. **Proporčně podprůměrně**, tj. do 15 % celkového počtu rehabilitovaných případů u soudů s nejméně 4 senáty a do cca 20 % u soudů se třemi senáty, o těchto případech rozhodoval senát 2 T OS pro Prahu 1, senát 2 T OS pro Prahu 4, senát 2 T OS pro Prahu 7 a senát 1 T OS pro Prahu 10. (Senáty 3 T a 12 T OS pro Prahu 9 nejsou do tohoto výčtu zahrnuty, protože nezasedaly celé období let 1983–1985, totéž platí o senátu 6 T OS pro Prahu 4.)

6. Trestný čin opuštění republiky (§ 109 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon) byl politickým trestným činem, součástí komunistické soudní perzekuce a porušováním lidských práv. Šlo o trestný čin podle I. hlavy **trestního zákoníku**, který vždy vyšetřovala **Státní bezpečnost**. Tento trestný čin byl **rehabilitován** podle zákona č. 119/1990 Sb., o **soudní rehabilitaci**, a to ze zákona (tedy i bez podání návrhu či žádosti). Rozhodnutí podle § 109 byla zrušena k datu, kdy byla vydána (§ 2, odst. 1, zák. č. 119/1990 Sb.). — Trestný čin opuštění republiky v žádném případě nelze srovnávat např. s dobovými trestnými činy příživnictví (§ 203 trestního zákona) či spekulace (§ 117 trestního zákona). Tyto trestné činy byly zajisté často používány jako nástroj perzekuce odpůrců komunistického režimu a nekonformních občanů. Na druhé straně nebyly tyto trestné činy předmětem soudních rehabilitací, nýbrž byly pouze v roce 1990 odstraněny z právního řádu. (Po roce 1990 byly v individuálních řízeních zrušeny některé předlistopadové rozsudky pro trestný čin spekulace s odůvodněním, že šlo o porušení práva vlastnit majetek a svobodně s ním disponovat.) Tyto trestné činy vyšetřovala (u § 203 vždy, u § 117 v naprosté většině případů) **Veřejná bezpečnost**. (K trestnému činu příživnictví a rozhodovací praxi československých soudů u tohoto trestného činu v 60.-80. letech 20. století viz Milan DOBEŠ, *Příživnictví – právněhistorický vývoj tohoto institutu na našem území*. Diplomová práce na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2021).

7. V letech 1983–1985 vláda Spolkové republiky Německo zajistila v rámci procedury úplatného osvobození východoněmeckých politických vězňů (*Freikauf*) osvobození více než **6000 tisíc** odsouzených z věznic na území bývalé NDR. Za osvobození těchto politických vězňů zaplatila spolková vláda východoněmeckému komunistickému režimu v uvedeném období přibližně **600 000 000 (!) DM** (převážně v hotovosti). Většinu osvobozených politických vězňů v té době tvořili lidé odsouzení za opuštění republiky (*Republikflucht*, § 213 trestního zákoníku bývalé NDR – „*Ungesetzlicher Grenzübertritt*“) (viz Jan Philipp WÖLBERN, *Der Häftlingsfreikauf aus der DDR 1962/63–1998. Zwischen Menschenhandel und humanitären Aktionen*, Göttingen 2014, s. 542).

VI/ Kauza Olšanské hřbitovy – vyšetřovací spis obv. Antonín Mundok a spol. ČVS: 483/87

Jedná se o rozsáhlý vyšetřovací spis, který je uložený v Archivu bezpečnostních složek pod archivní signaturou V 41822 MV. Spis má dvacet dílů a obsahuje téměř pět tisíc stran dokumentů. První dokument nese datum 13. dubna 1987 a byl převzat ze spisu VB sig. VV-150/87 – jde o zahájení trestního stíhání proti Antonínu Mundokovi a Petru Havelkovi vyšetřovatelem npor. VB Binkem. První dokument vypracovaný Státní bezpečností se ve spisu objevuje 28. července 1987, kdy formou usnesení přebírá vyšetřování Státní bezpečnost – usnesení vypracoval vyšetřovatel StB npor. Ján Šimeček ze Správy Sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje, odbor vyšetřování StB. Od tohoto okamžiku vedla celé vyšetřování Státní bezpečnost a pod každým podepsaným protokolem bylo uvedeno, kdo

je vyšetřovatelem včetně jeho příslušnosti ke Státní bezpečnosti. Soudce JUDr. Robert Fremr musel s naprostou jistotou vědět, že celý případ vyšetřovala Státní bezpečnost.

Byly vyslýchány desítky osob, část z nich opakovaně a po mnoho hodin, přičemž vzhledem k mládí a nevyzrálosti byli zcela v moci Státní bezpečnosti a nebyli schopni vzdorovat nátlaku vyšetřovatelů. Dne 23. listopadu 1987 zaslali tři oslovení znalci z oboru psychiatrie a sexuologie znalecký posudek o stavu Alexandra Ereta, který nařídil vyšetřovatel StB kpt. Kuba. Posudek se skládá ze dvou částí, přičemž ke druhému zkoumání došlo s několikanásobným prodloužením na žádost obviněného; zde sám sebe obviňuje z nejrůznějších sadistických a sexuálních úchylností a jeho výpověď před znalci se jeví jako nepravděpodobná, což i sami konstatují: „Jelikož jde o obviněného, nepřísluší znalcům se vyjadřovat k věrohodnosti konkrétní výpovědi obviněného, ale vyšetření svědčí proto, že je obviněný schopen pravdivě vypovídat. Možnost vědomě lhát je ale jeho právem.“

O necelý měsíc dříve poskytl spolupřevazelec a spolupracovník vnitřní ochrany věznic na vlastní žádost svědeckou výpověď ve věci Alexandra Ereta, ve které popisuje Eretovy sexuální a duševní úchylnky. Tuto výpověď učinil několikanásobný recidivista a časová spojitost s druhým zkoumáním duševního stavu Alexandra Ereta je velmi nápadná. Přestože soudce nemusel vědět, že jde o spolupracovníka, tedy udavače vnitřní ochrany věznic, mohl z protokolu odvodit, že tato výpověď je zcela nevěrohodná. Prokurátor navíc rozporuplný posudek při soudním jednání nenavrhl k veřejnému čtení a dal vypracovat další, který již vyzněl pro Alexandra Ereta zcela nepříznivě a z něho navrhl u soudu citovat. Soudce Robert Fremr měl k dispozici původní značně podezřelý a rozporuplný posudek, a přestože Alexandr Eret u soudu vypověděl, že jeho přiznání byla Státní bezpečností vynucená a svědkem [redacted] byl na cele týrán, soudce Robert Fremr na to během soudního řízení nebral zřetel.

VII/ Propagandistická rovina kauzy Olšanské hřbitovy („Antonín Mundok a spol.“)

Soudní proces „Antonín Mundok a spol.“ doprovázela propagandistická kampaň v tisku, rozhlasu a televizi, kterou připravilo ministerstvo vnitra ve spolupráci s vyšetřovateli, prokuraturou a předsedou senátu. Hlavní roli v této kampani sehrála Správa pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost s krycím názvem IX. správa SNB.

První doložená zmínka o zahájení této kampaně je z června 1987, kdy se šéfredaktor resortního časopisu *Signál* pplk. Pavel Mínařík, někdejší „rozvědčík“ působící několik let jako agent StB v Rádiu Svobodná Evropa, písemně obrátil na městského prokurátora v Praze JUDr. Františka Kubáta s žádostí „o udělení souhlasu k plné publicitě v trestné věci Antonína Mundoka a Petra Havelky“.²

Ministerstvo vnitra také iniciovalo vznik dvou pořadů v Československé televizi, které ukazují postupnou proměnu koncepce procesu i samotné kampaně. Vytvořila je Ústřední redakce armády, bezpečnosti a brannosti (ÚRABB) Československé televize, která byla IX. správou SNB přímo řízena. V minulosti vytvořila řadu propagandistických a dehonestujících pořadů včetně seriálu *Třicet případů majora Zemana*. Jako tzv. činné zálohy zde v druhé polovině osmdesátých let pracovalo celkem šest příslušníků SNB.³ Oba televizní pořady mají stejný název „Stalo se 31. května“. Dochovaly se v Archivu České televize společně s písemnou dokumentací o jejich vzniku.

² Podle přípisu na této žádosti udělil souhlas k publicitě vedle prokuratury také náčelník Správy SNB hl. m. Prahy Středočeského kraje genmjr. Bohumil Carda. AHMP, f. Městská prokuratura v Praze, Dozorový spis v trestní věci obv. Mundok a spol., Žádost Pavla Mínaříka z 18. 6. 1987.

³ Obdobná redakce byla také v Československém rozhlasu, kde působilo v rámci činných záloh pět pracovníků ministerstva vnitra. IX. správa rovněž řídila výše zmíněný časopis *Signál*, kde pracovalo rovněž formou činných záloh šest osob. ŠTĀSTNÝ, Jiří: Činné zálohy, In: *Securitas Imperii*, č. 10, ÚDV, Praha 2003, s. 218.

První z nich byl dokončen v době, kdy vyšetřování převzala na konci července 1987 Státní bezpečnost. Jeho scénář vytvořil publicista Stanislav Motl, režisérem byl Tomáš Krůta. Jako průvodce vystupuje ve snímku pracovník ÚRABB kpt. Jiří Vokuš, který byl hlavní televizní tváří ÚRABB, kde pracoval od roku 1980.⁴ Současně je v podkladech dochovaných v archivu České televize uveden jako redaktor pořadu společně s mjr. Stanislavem Šimkem. Ve snímku vystupují také genpor. Václav Šádek v roli místopředsedy FÚV Československého svazu protifašistických bojovníků (v titulku není uvedeno, že stál v čele Pohraniční stráže), náčelník Správy SNB hl. m. Prahy Středočeského kraje genmjr. Bohumil Carda, znalec v oboru psychiatrie prof. Vladimír Študent a náčelník oddělení vyšetřování Veřejné bezpečnosti OS SNB Praha 3 mjr. Václav Jedlička. Hlavním tématem snímku je poničení pohřebiště sovětských a bulharských vojáků na Olšanských hřbitovech. V pořadu se okrajově hovoří o dalších kauzách. Jako pachatelé zde vystupují pouze Antonín Mundok a Petr Havelka, kteří jsou obviněni z výtržnictví a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. V archivu České televize chybí.⁵

První, krátký dokument byl sice dokončen včetně titulků, ale podle záznamů v archivu České televizi nebyl odvysílán, přestože 15. července 1987 vyslovila se scénářem souhlas městská prokuratura v Praze.⁶ Podle záznamů z archivu České televize byl snímek dokončen patrně na konci července 1987. Důvodem nevysílání byla zřejmě následná zněna ve vyšetřování, kdy byl do kauzy přidán Alexandr Eret. Případ, který měl původně kriminální povahu, získal po převzetí kauzy vyšetřovateli Státní bezpečnosti jednoznačný politický rámeček a v obžalobě se objevily také politické trestné činy záškodnictví, hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele i hanobení republiky a jejího představitele. Zdůrazňována byla také skutečnost, že v případě Petra Havelky a Alexandra Ereta jejich otcové emigrovali z Československa či Eretova německá národnost.⁷

Autorem námětu i scénáře druhého dokumentu byl pracovník ÚRABB Jiří Vokuš, který také opět sehrál roli průvodce. Režisérem byl Jan Říha. Scénář byl podle záznamu v archivu České televize dokončen 16. května 1988. Výroba filmu je uváděna ve dnech 13. až 16. června 1988 a 6. a 7. července. Tento snímek byl založen především na dokumentech a fotografiích z vyšetřování (podrobně je popsána řada vandalských činů, na kterých se podíleli zejména Antonín Mundok a Petr Havelka; Alexandr Eret je zde obdobně jako v jiných propagandistických výstupech ve shodě s rozsudkem popsán jako jejich ideový vůdce) a záběrech ze soudní síně. Ve snímku vystupují vedle obžalovaných prokurátorka JUDr. Jitka Fuchsová a soudci včetně předsedy senátu JUDr. Roberta Fremra. Ve snímku je zachyceno, jak Alexandr Eret před soudem odmítá vinu a opakovaně polemizuje s obžalobou. Zmíněny jsou zde údajné sexuální delikty Alexandra Ereta, aniž by se autoři pořadu jakkoli zabývali rozpory v jednotlivých znaleckých posudcích. Pouze v pořadu zazněla jeho nejasná obecná slova o tom, že toto obvinění je založeno pouze na jeho výslechu.⁸ V dokumentu nevystupují oproti prvnímu snímku také žádní vyšetřovatelé, není zde také uvedeno, že finální podobu podkladů pro obžalobu připravili pracovníci odboru vyšetřování StB KS SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Tento snímek byl sestřihán 1. srpna 1988 a odvysílán 8. srpna 1988 na kanále ČST 1 od 22 hodin v rámci pořadu „Na aktuální téma“; reprízován byl 9. srpna 1988 na stejném kanále od 11.48 hod. jako součást pořadu „Federální kriminální ústředna pátrá“.⁹

⁴ ŠTASTNÝ, Jiří: Činné zálohy, In: *Securitas Imperii*, č. 10, ÚDV, Praha 2003, s. 218.

⁵ Archiv České televize. IDEC 287 480 41009, Stalo se 31. května. ÚRABB, 1987, 10 min.

⁶ AHMP, f. Městská prokuratura v Praze, Dozorový spis v trestní věci obv. Mundok a spol., Úřední záznam, 15. 7. 1987.

⁷ Viz ABS, f. MV/V, arch. č. V-41822 MV.

⁸ Archiv České televize. IDEC 288 48051115, Stalo se 31. května. ÚRABB, 1988, 42 min.

⁹ Týdeník Československá televize, č. 33 (8.-14. 8. 1988), s. 4 a 5.

V protokole o hlavním líčení, který je zachován v dohledovém spise městské prokuratury v Praze, je uvedeno, že natáčení v soudní síni při výslechu Alexandra Ereta první den procesu 13. června 1988 proběhlo se souhlasem předsedy soudu, kterým byl JUDr. Robert Fremr: „V dalším výslechu pokračováno [od 13. hod.] se souhlasem předsedy senátu, obžalovaného Ereta i jeho obhájce za současného snímání zvuku i obrazu štábu pořadu Maják [tento pořad Československé televize o činnosti ministerstva vnitra byl natáčen ÚRABB] – ČST a to včetně záběrů obličeje obžalovaného (opět s jeho souhlasem) s tím, že vedoucí štábu s. mjr. Vokuš byl upozorněn, že publikování záběrů je možné až po vyhlášení rozsudku.“¹⁰

Propagandistická kampaň se projevila také ve vysílání Československého rozhlasu a na stránkách denního tisku, zejména v době soudního procesu, který se konal od 18. června do 5. července 1988. Články o této kauze byly publikovány ve všech tehdejších denících a některých časopisech. Z jejich srovnání je viditelná koordinovanost kampaně.¹¹ Dne 11. července 1988 vyšel v deníku ÚV KSČ Rudé právo rozsáhlý článek s hlavním titulkem *Chtěli škodit všem...*, jehož autorem byl Karel Walter.¹²

VIII/ Stručné závěry zprávy

1/ Lze komparaci či statisticky doložit, že byl JUDr. Robert Fremr, respektive senát, jehož byl součástí, v souzení tzv. nezákonného opuštění republiky aktivistický, tj. v porovnání s dalšími trestními soudci a senáty (v Praze) disproporčně aktivní?

Soudní obvod Praha 4 byl v uvedeném období nejlidnatějším pražským obvodem a celkový počet osob souzených za „opuštění republiky“ se od toho odvíjel. Obvodní soud pro Prahu 4 měl tehdy 5, respektive 6 senátů, Fremrův senát se podílel na souzení zmíněných případů proporcčně **nadprůměrně**, ve srovnání s ostatními soudy však nelze u Roberta Fremra konstatovat **excesivní aktivismus**, který vidíme u soudce oddělení 1 T Obvodního soudu pro Prahu 5 a do značné míry i u senátu 1 T Obvodního soudu pro Prahu 7. Morální rovina či interpretace míry ignorance mezinárodněprávního kontextu nebyla předmětem zkoumání a není tudíž reflektována ani v této zprávě.

2/ Byl proces v kauze Olšanské hřbitovy prostřednictvím SNB/StB manipulován? Pokud ano, mohl JUDr. Robert Fremr o tom nevědět?

První dokument vypracovaný Státní bezpečností se ve soudním spisu objevuje už 28. července 1987, kdy formou usnesení přebírá vyšetřování Státní bezpečnost. Usnesení vypracoval vyšetřovatel StB npor. Ján Šimeček ze Správy Sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a Středočeského kraje, odbor vyšetřování StB. Od tohoto okamžiku vedla celé vyšetřování Státní bezpečnost a pod každým podepsaným protokolem bylo uvedeno, kdo je vyšetřovatelem včetně jeho příslušnosti ke Státní bezpečnosti. Soudce JUDr. Robert Fremr musel s naprostou jistotou vědět, že celý případ vyšetřovala Státní bezpečnost.

Kauza byla vyšetřována a manipulována Státní bezpečností a záhy též využívána k mediální propagandě, což platí zejména o druhém filmovém dokumentu, kde autorem námětu i scénáře byl Jiří Vokuš. Scénář byl podle záznamu v archivu České televize

¹⁰ AHMP, f. Městská prokuratura v Praze, Dozorový spis v trestní věci obv. Mundok a spol., Protokol o hlavním líčení konaném 13. 6. 1988 u městského soudu v Praze v 9.00 hod., zn. 3 T 7/88.

¹¹ Srov. rozbor těchto článků MOTÝL, Ivan: Spravedlivá odplata za nenávist k socialismu, velebil tisk rozhodnutí soudce Fremra, www.cnn.iprama.cz, 8. 8. 2023.

¹² Srov. WALTER, Karel: Chtěli škodit všem... K rozsudku Městského soudu v Praze nad třemi vandaly, In: *Rudé právo*, 11. 7. 1988, s. 3.

dokončen 16. května 1988. Výroba filmu je uváděna ve dnech 13. až 16. června 1988 a 6. a 7. července 1988. Tento snímek byl založen především na dokumentech a fotografiích z vyšetřování (podrobně je popsána řada vandalských činů, na kterých se podíleli zejména Antonín Mundok a Petr Havelka; Alexandr Eret je zde obdobně jako v jiných propagandistických výstupech ve shodě s rozsudkem popsán jako jejich ideový vůdce) a záběrech ze soudní síně. Ve snímku vystupují vedle obžalovaných prokurátorka JUDr. Jitka Fuchsová a soudci včetně předsedy senátu JUDr. Roberta Fremra. V dokumentu ovšem není uvedeno, že finální podobu podkladů pro obžalobu připravili pracovníci odboru vyšetřování StB KS SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje. Natáčení v soudní síni se odehrávalo se souhlasem předsedy soudu JUDr. Roberta Fremra, který tudíž o propagandistických záměrech musel vědět.

„Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.“ – stojí v preambuli úvodního prohlášení hnutí za lidská práva Charty 77 z 1. ledna 1977.

Obhajoba předlistopadové minulosti JUDr. Roberta Fremra coby soudce trestního senátu Městského soudu v Praze, která vychází z toho, že jednal jen v rámci tehdy platných zákonů a nemohl jinak, de facto vydává mezinárodní pakty o lidských právech za pouhou deklaraci, která se nijak nedotýká našeho posuzování, kdo, koho, za co, proč a jak soudil. Tuto optiku, vycházející ze striktně pozitivistického pojetí práva, které ve skutečnosti právo degraduje na obhajobu bezpráví, je třeba s veškerou rozhodností odmítnout.

Redakce zprávy:

doc. PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D., ředitel Odboru výzkumu a vzdělávání ÚSTR

Garant zprávy:

doc. PhDr. Ladislav Kudrna, Ph.D., ředitel ÚSTR

Č.j. USTR 269-1/2023

V Praze dne 29. září 2023

doc. PhDr.

Ladislav

Kudrna, Ph.D.

Digitálně podepsal

doc. PhDr. Ladislav

Kudrna, Ph.D.

Datum: 2023.10.02

15:41:41 +02'00'

.....
doc. PhDr. Ladislav Kudrna, Ph.D.
ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů